

بسم الله الرحمن الرحيم

جامعه شناسی تربیتی

دانشگاه فرهنگیان علامه طباطبائی اوردیپیل

سال ۹۸

هدف ضرورت آشنایی دانشجو معلمان با درس جامعه شناسی تربیتی

در این اینجادانشجو معلمان با درس جامعه شناسی تربیتی ،کارکردهای جامعه شناسی تربیتی،متفکران اولیه جامعه شناسی تربیتی،ارتباط جامعه شناسی تربیتی با جامعه شناسی تعلیم و تربیت ،قلمرو و محتوای جامعه شناسی تربیتی آشنا می شوند .انتظار می رود با مطالعه این مفاهیم نسبت به ضرورت و اهمیت درس جامعه شناسی تربیتی در حرفه معلمی آشنایی یابند و بتوانند تعریفی از جامعه شناسی تربیتی ارائه کنند و هدف از یادگیری این درس را بیان نمایند.

فصل یک:

۱-شکل گیری جامعه شناسی تربیتی

در اوایل قرن بیستم با گسترش شهرنشینی ،صنعتی شدن و تخصصی شدن مشاغل، نظام تربیت سنتی(خانواده)کارکرد خود را در تربیت کودکان از دست داد در چنین شرایطی لازم بود تا نهاد رسمی آموزش و پرورش برپا شود تا به کمک خانواده آمده و کودکان جامعه جدید را بر اساس دگرگونی های اجتماعی رخ داده آموزش دهد .بدین ترتیب مدارس برپا شدند و نظام تعلیم و تربیت رسمی گسترش یافت.یکی از دانشهایی که میتواند امر تعلیم و تربیت رسمی را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد و به **تأثیرات متقابل جامعه و تعلیم و تربیت** پردازد ،جامعه شناسی تعلیم و تربیت بود .دانش جامعه شناسی تعلیم و تربیت یکی از علمی است که میتواند به مطالعه وضعیت تعلیم و تربیت در جامعه پرداخته و درک و فهم گسترده تری از این فرایند در اختیار علاقه مندان به تعلیم و تربیت قرار دهد . جامعه شناسی تربیتی بینشی و گرایشی را در علاقه مندان به شغل معلمی فراهم می آورد تا بتوانند در حرفه معلمی و امر آموزش و تدریس خود در مدارس به متغیرها و عوامل اجتماعی توجه داشته باشند.

۲-کارکردهای جامعه شناسی تربیتی

جامعه شناسان اولیه سه کارکرد را برای جامعه شناسی تعلیم و تربیت بر می شمردند.

۱- تحلیل آموزش و پرورش بعنوان وسیله ترقی اجتماعی

۲-جامعه شناسی تربیتی فراهم کننده اهداف آموزش و پرورش

۳-کاربرد جامعه شناسی در آموزش و پرورش برای حل مسائل آموزشی

۳ - متفکران اولیه جامعه شناسی تربیتی

برای درک بهتر از مفهوم جامعه شناسی تربیتی لازم است به مرور اندیشه های برخی از متفکرانی که برای اولین بار به رابطه بین جامعه و نظام تعلیم و تربیت پرداخته اند اشاره شود در اینجا به بررسی سه تن از متفکران اولیه جامعه شناسی تربیتی همچون جان دیویی،امیل دورکیم و کارل مانهایم می پردازیم.

الف - جان دیویی

در میان متخصصان تعلیم و تربیت جان دیویی (۱۹۸۵-۱۹۵۲) یکی از نخستین کسانی بود که به رابطه میان مدرسه و جامعه توجه داشت. او شاهد فروپاشی زندگی کهن سنتی و اجتماعات روستایی و دگرگونی ساخت اجتماعی بود. اما به نظر دیویی وظیفه مدرسه که تربیت کودکان و نوجوانان بر اساس این دگرگونی های اجتماعی بود کارکرد خود را به درستی انجام نمی داد. بدین ترتیب کودکان در مدرسه از دگرگونی های که در حول و حوش آنها جریان داشت اطلاعی کسب نمی کردند. کودکانی که در شهرزندگی میکردند برخلاف کودکان روستایی در شبکه پیچیده ای از روابط بزرگ می شدند که از آن اطلاع نداشتند. بنابراین دیویی در شیکاگو مدرسه ای برپا کرد با این هدف که در کلاس درس نوعی از شرایط زیستن را فراهم آورد. برای نیل به این هدف دیویی متوجه شد که باید به منظور نزدیک کردن مدرسه با خانه های کودکان و زندگی عمومی پیرامون آنان اقدام کند او در مدرسه اش تلاش کرد هر آنچه که به دانش آموزان آموزش داده می شود با زندگی اجتماعی آنان در بیرون از مدرسه در ارتباط باشد. او مدرسه را عملاً خانه دوم کودکان می دانست. دیویی مدرسه را جامعه ای در معیار کوچک یا یک جامعه خرد می دانست که هم جامعه بزرگتر پیرامون را منعکس میکند و هم در بلند مدت به دنبال بهبود و اصلاح جامعه بزرگتر است (موریش، ۲۰).

ب - امیل دورکیم

امیل دورکیم جامعه شناس نامدار فرانسوی، تعلیم و تربیت را یک امر اجتماعی می دانست. جامعه زمانی خواهد توانست به حیات خود ادامه بدهد که در بین اعضای آن **همگونی** کافی وجود داشته باشد. تعلیم و تربیت از ابتدا مشابهتهای اساسی مورد نیاز زندگی جمعی را در کودک تثبیت میکند و موجب حفظ و تقویت این همگونی می شود. دورکیم معتقد بود که به تعداد محیطهای اجتماعی شکل های مختلف تعلیم و تربیت خواهیم داشت بنابراین جامعه یا هر محیط اجتماعی دیگر تعلیم و تربیتی متناسب با خود را برپا می سازد و همان تعلیم و تربیت نیز افرادی متناسب با آن جامعه تربیت میکند. به عقیده دورکیم وظیفه تعلیم و تربیت **درونی ساختن ارزشها و انضباط جامعه در فرد** است. و از آنجا که مهمترین نیاز جامعه در مقابل دگرگونی ها و تغییرات نیاز به توافق همگانی است نخستین وظیفه تعلیم و تربیت نیز رفع این نیاز جامعه است. (موریش، ۲۰)

ج - کارل مانهایم

کارل مانهایم تعلیم و تربیت را از منظر دیگری تحت تاثیر جریانهای اجتماعی می داند. از نظر او این سوالهای جامعه شناسی هنوز هم به قوت خود باقی است که در نظام تعلیم و تربیت چه کسی به کدام فرد برای چه جامعه ای و در چه زمانی و چگونه تدریس میکند؟

مانهایم لزوم ارتباط جامعه و مدرسه را اینگونه بیان میکند: خودهای اجتماعی دانش آموزان (شخصیت و هویت) تنها در مدرسه ساخته نمی شود. بلکه عوامل و نیروهای اجتماعی متعددی بر آنان اثر می گذارد و مدرسه بایستی به اثرات این عوامل توجه داشته باشد. بر اساس اندیشه های اجتماعی مانهایم نظام تعلیم و تربیت در یک بستر اجتماعی و فرهنگی جریان دارد و هویت و شخصیت دانش آموزان در این بستر اجتماعی و فرهنگی شکل می گیرد. بنابراین بایستی به این مساله توجه داشت که نظام تعلیم و تربیت در چه وضعیت اجتماعی و فرهنگی اتفاق می افتد. و چه عوامل و نیروهای غیر از مدرسه بر دانش آموزان اثر می گذارند. بدین

ترتیب با مرور اندیشه های کارل مانهایم پی میبریم کع مدارس بایستی به تحولات اجتماعی و پیرامونی خود توجه داشته و آموزشها و برنامه های خود را متناسب و هماهنگ با این تحولات اجتماعی به پیش ببرند. (موریش ۱۳۸۷)

بر اساس مرور برخی از متفکران تربیتی و اجتماعی میتوان نتیجه گرفت که تعلیم و تربیت بدون توجه به مقتضیات جامعه و دگرگونی های اجتماعی امری ناممکن و حتی ناکارآمد است. توجه به جامعه شناسی تعلیم و تربیت و تاثیرات متقابل جامعه و نظام تعلیم و تربیت میتواند در کارکرد تعلیم و تربیت مدرسه ای موثر و مفید باشد. بدین ترتیب جامعه شناسی تربیتی رشته ای است که به مطالعه تاثیرات متقابل جامعه و نظام تعلیم و تربیت میپردازد. به طوری که جامعه شناسی تربیتی از یک سو به مطالعه تاثیرات جامعه و تحولات اجتماعی بر نظام تعلیم و تربیت و از سوی دیگر به بررسی تاثیرات تعلیم و تربیت رسمی و آموزش مدرسه ای بر جامعه و تحولات آن می پردازد. بر همین اساس است که امروزه در تمام دانشسراهای و رشته های تعلیم و تربیت، جامعه شناسی تعلیم و تربیت یکی از موضوعات درسی مهم و موثر محسوب می شود و به کسانی که با امر تعلیم و تربیت سروکار خواهند داشت تدریس و آموزش داده می شود.

۴-جامعه شناسی تربیتی و جامعه شناسی تعلیم و تربیت

ظاهرا برای اولین بار استوارت در سال ۱۹۵۰ اصطلاحات جامعه شناسی تربیتی، جامعه شناسی تعلیم و تربیت و برداشت جامعه شناختی در تعلیم و تربیت را در مقاله اش به کار برد. در ابتدا نیز این تمایل وجود داشت که در گروههای مختلف آموزشی علوم تربیتی دانشگاهها این رشته را با عنوان جامعه شناسی تربیتی بشناسند. ولی امروزه اصطلاح جامعه شناسی تعلیم و تربیت متداول است.

به عقیده تایلور جامعه شناسی تربیتی بر مسائل تربیتی توجه دارد و جامعه شناسی تعلیم و تربیت بر مسائل اجتماعی و جامعه شناختی.

استالکوپ در کتاب جامعه شناسی تعلیم و تربیت سه مفهوم زیر را از یکدیگر تفکیک میکند.

جامعه شناسی تعلیم و تربیت: کاربرد اصول و یافته های عمومی جامعه شناختی در اداره امور یا در فرایندهای تربیتی است.

جامعه شناسی تربیتی: تحلیل فرایندهای جامعه شناسی مستتر در نهاد تعلیم و تربیت است این گرایش بر مطالعه جامعه شناختی نهاد تعلیم و تربیت توجه میکند.

مبانی اجتماعی تعلیم و تربیت: زمینه مطالعاتی است که معمولا تاریخ، فلسفه و جامعه شناسی تعلیم و تربیت و آموزش و

پرورش مقایسه ای را شامل می شود این زمینه گسترده تر از جامعه شناسی تربیتی و جامعه شناسی تعلیم و تربیت است.

جنسن نیز در کتاب جامعه شناسی تربیتی به طور مفصل به بررسی این دو حوزه مطالعاتی پرداخته است و اظهار می دارد که

مسائل مربوط به جامعه شناسی تربیتی از **قلمرو تعلیم و تربیت** منبعث می شود در صورتی که مسائل مرتبط با جامعه شناسی

تعلیم و تربیت از **قلمرو جامعه شناسی** منشا میگیرد. جامعه شناسی تعلیم و تربیت قبل از هر چیز تحقیق درباره جنبه های

جامعه شناختی پدیده ها و نهادهای تربیتی است و مسائلی که در این مورد بررسی می شوند به جای آنکه مسائل عملی تعلیم و

تربیت باشند مسائل جامعه شناختی هستند.

با وجود همه این تعاریف و دسته بندی هایی که وجود دارد به نظر می رسد آینده این حوزه به همکاری نزدیک بین جامعه

شناسان تعلیم و تربیت و متخصصان تعلیم و تربیت علاقه مند به جامعه شناسی بستگی داشته باشد بنابراین جامعه شناسی تعلیم

و تربیت عبارت است از رشته ای که هم جامعه شناسی و هم متخصص تعلیم و تربیت با آن سرو کار دارند و هر دو میتوانند

در آن نقش ارزشمندی داشته باشند.

۵- قلمرو جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت

قلمرو مطالعاتی جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت را میتوان به موارد زیر تقسیم بندی کرد

- ۱- رابطه نظام آموزشی با دیگر نهادهای جامعه ۲ - فرهنگ مدرسه و روابط انسانی در داخل ان ۳ - رابطه مدرسه و جامعه ۴ - تاثیر مدرسه بر رفتار و شخصیت افراد موجود در ان ۵ . مطالعات مربوط به تربیت معلم
- تربیت معلم نیز یکی از بحثهای مهم در جامعه‌شناسی آموزش و پرورش بوده است برخی از حوزه های مطالعاتی در این زمینه عبارتند از:

- ۱- نقش اجتماعی معلم ۲ - ماهیت شخصیت معلم ۳ - تاثیر شخصیت معلم بر رفتار دانش آموز ۴ - نقش معلم در رشد- سازگاری یا ناسازگاری کودک ۵ ویژگی رفتارهای ناشی از وجود محیط خودکامه یا ازاد در مدرسه.

۶-محتوای جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت

جامعه‌شناسی تعلیم و تربیت با مفاهیم کلی نظیر جامعه پذیری، فرهنگ پذیری، اجتماع، طبقه، محیط، اجتماعی شدن، درونی ساختن، همسازی و سازگاری اجتماعی، نفوذ،عقب ماندگی فرهنگی، سرمایه فرهنگی و زبانی، بازتولید فرهنگی، فرهنگ و خرده فرهنگ، پایگاه، نقش و مانند ان سر کار دارد.

همچنین شامل ملاحظات زیر است از قبیل:

- ۱ -تاثیر اقتصاد در نوع تعلیم و تربیت دولتی یا خصوصی
- ۲ -نیروها و عوامل تعیین کننده اجتماعی موثر در تحول فرهنگی و نهادهای تربیتی
- ۳ -مدرسه از دیدگاه سازمان رسمی که شامل مسائلی نظیر اقتدار گزینش سازماندهی یادگیری و ادامه تحصیل
- ۴ -مسائل اجتماعی مرتبط با تدوین برنامه درسی،
- ۵ -خرده فرهنگها طبقات اجتماعی با فرهنگ و زبان خاص و رابطه ان با مدرسه
- ۶ -رابطه تعلیم و تربیت با اشتغال
- ۷-مسائل مربوط به سیر جامعه در جهت شهرنشینی و دموکراسی و نخبه گرا و جهانی شدن و رسانه ای شدن آموزش